

Pärnu linnavalitsusele

Meie: 5.12.2024

Keskkonnaühenduste seisukoht Pärnu linnas Niidu tn 17, Kauba tn 10 ja 12 kinnistute ning Harutee mets P4 katastriüksuse detailplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi kohta

Keskkonnaühendused esitavad oma tagasiside tehase kavandamise ja seda puudutava protsessi kohta ning ettepanekud detailplaneeringu (DP) lähteseisukohtade (LS) ja keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) programmi täiendamiseks.

Juhime tähelepanu, et planeerimisseaduse § 127 lõike 2 järgi peab Eesti Keskkonnaühenduste Koda (EKO) kui keskkonnaühendusi ühendav organisatsioon olema planeeringu protsessi kaasatud, kuid siiani seda tehtud pole.

KSH programmis tuleks ka selgelt määratleda, kuidas tagatakse kohaliku kogukonna ja huvigruppide kaasamine planeerimisprotsessi ning kuidas nende tagasisidet arvestatakse.

Keskkonnaühenduste esmane ettepanek on loobuda metanoolitehase kavandamisest mitmetel põhjustel, mille allpool välja toome. Kui siiski on soov kõnealust tehast planeerida, tuleb seda teha korrektset, valides kohase planeeringuliigi ning viies läbi avaliku asukohavaliku protsessi.

Põhjendused metanoolitehase kavandamisest loobumiseks:

- 1) Puudub tehasele vajalik kättesaadav puiduressurss - keskkonna vaates on ressursipuudus kõige suurem probleem – Eestis ei ole puiduressurssi jätkusuutlikult ja loodussõbralikult siinsele üledimensioneeritud metsatööstusele enam kuskilt võtta, arvestades metsade tagavara vähenemist ning konkureerivaid arendusi (sh VKG biotoodete tehas, Fibenol, aga ka paberipuitu eksportivate kontsernide enda olemasolevad tselluloositehased).
- 2) Huvide tasakaalustamise ja lõimimise põhimõte (PlanS § 10): Seadus nõuab erinevate huvide tasakaalustamist, sealhulgas keskkonna, majanduse ja sotsiaalsete aspektide arvestamist. Planeeringus on esile toodud rohevõrgustiku katkestamise ning vääriselupaikade hävitamise plaan, mis viitab keskkonnahuvide ebapiisavale arvestamisele, võrreldes majanduslike huvidega. Otstarbeka, mõistliku ja säästliku maakasutuse põhimõte (PlanS § 12): Seadus rõhutab säästliku maakasutuse olulisust. Rohevõrgustiku katkestamine ja vääriselupaikade hävitamine viitavad sellele, et planeering ei pruugi järgida säästliku maakasutuse põhimõtet.

Pärnu linn on oma seisukohtades sisse jätnud vääriselupaiga ümberistutamise võimaluse. Seda teadupoolest teha ei saa. Pärnu linn ütleb, et "Kohalikul omavalitsusel on põhjendatud juhtudel võimalik muuta maa senist sihtotstarvet (maatulundusmaa) ja juhtfunktsiooni

(metsamaa, põllumaa) üldplaneeringuga”. Leiame, et ühe ettevõtte ärihuvi (tõestamata tehnoloogiaga ja puuduva ressursi olukorras) ei ole piisav, et sellist suurt muutust ÜP-sse teha. Mingist ümberistutamisest ei saa juttu olla, sest see ei ole võimalik. Vääriselupaikadele omast liigirikust ei anna kaasa võtta või tehiskult luua. Vääriselupaiga regulatsioon tuleneb [metsaseaduse](#) (MS) §-st 23 lg 1, mis sätestab, et vääriselupaik on ala, kus kitsalt kohastunud, ohustatud, ohualdiste või haruldaste liikide esinemise tõenäosus on suur. Vääriselupaiga regulatsioon on samastatav kaitsealade või kaitstavate liikide kaitsekorraldust puudutava regulatsiooniga, mis tähendab, et kui mingil alal leitakse väärtus (kaitsealade puhul näiteks maastik, kultuuripärand, kaitsealused liigid – vt LKS 4. ptk, kaitsealuse liigi puhul näiteks mõne kaitsealuse liigi pesa – vt LKS 8. ptk), siis see registreeritakse, korraldatakse kaitse ning seda hoitakse seni kuni väärtus alal säilib. Näiteks ei ole kaitsealuse liigi kontekstis võimalik eemaldada kaitse alt merikotka pesapuud, kui merikotkas puul veel pesitseb (LKS § 50 lg 2 p 2). Vääriselupaiga tingimustele vastavad elupaigad moodustavad vähem kui 1% Eesti maismaa kogupindalast, metsamaast on see ca 1,8%.

- 3) Tehnoloogiat, mida arendaja lubab, pole siiani kusagil maailmas olemas. Arendaja Power2X on Hollandi idufirma, mis asutati 2020. aastal erainvestorite toel. Ettevõtte pidi hakkama pakkuma „konsultatsiooniteenuseid energiasstrateegia ja projektiarenduse vallas, tehniliste teenuste strateegia, asukohakrundi kasutuselevõtu, mahutiladustamise mitmekesistamise, energiapöördealase konsulteerimise, toorainepöörde analüüsi ja seotud teenuste alal. Siiani ei ole nad jõudnud ühegi tehase ehitamiseni, st ei tooda veel midagi.”¹ Seega puudub neil reaalne kogemus, Eestisse tullaakse esmast katsetust tegema.

Väga suur küsimärk plaanitava tehase kohal on selle tehnoloogia. Ilma katsetehaseta ei ehitata suure mahuga tööstuslikku tehast. Kõigepealt tehakse väike tööstuslik mahus tehas ja kui tehnoloogia ennast tööstuslikus mastaabis tõestab ja uudsetele toodetele turg olemas, tehakse suur. Siiani pole arendaja andnud selget vastust, kas Pärnu tehase tehnoloogia katsetehases juba toimib. Uurimisrühma Biofuelwatch põhjaliku internetiuuringu [andmetel](#) on tööstuslikus mastaabis biomassi või segajäätmete gaasistamist ja saadud gaasist katalüütiliste reaktsioonide teel eri toodete tootmist lubanud projektide nurjumise määr praegu 100%.

Power2X valitud meetod (biomassi (või segajäätmete) gaasistamine ning gaasist katalüsaatoreid kasutavate reaktsioonide abil eri kemikaalide tootmine) põrkub kahele olulisele tehnilisele probleemile:

1. probleem seisneb happeliste gaaside ja pigi tekkes, mida tuleb vältida või mille tulemusena tekkivad ühendid eemaldada, sest nad põhjustavad tehase seadmetes korrosiooni ja ummistusi ning sadenevad pindadele, kujutades endast lisaks ka keskkonnasaastet. On olemas mõned töötavad biomassi gaasistamise tehased, mis toodavad soojust ning mõnel juhul ka elektrit. Siiski jääb pigi ja happeliste gaaside teke oluliseks probleemiks.

2. probleem on seotud sünteesgaasi puhastamisega määral, mis tagaks eri kemikaalide saamiseks vajalike katalüütiliste reaktsioonide ladusa toimimise. Ühe näite puhul osutab Euroopa uurimisprojekti raames kogutud teave sellele, et reaktsiooni tõrgeteta kulgemiseks võib lisandeid gaasis olla vaid miljardikosades.

¹ https://savetheforest.ee/wp-content/uploads/2024/10/RAPORT_metanoolitehas_EE_22.10.2024.pdf

Põhjalik internetiuuring võimaldas leida vaid ühe toormena puitu kasutava toimiva metanooliprojekti (Södra Cell'i projekt Rootsis). Selle võimsus on veidi üle 1% Power2X poolt Pärnusse kavandatavast. Märkimist väärib see, et Södra Cell kasutab gaasistamise asemel hoopis teist tehnoloogiat – anaeroobset lõhustamist. Power2X projekti üks toetaja on viidanud mastaapsele „roheline metanooli“ tootmise kavale Soomes Kokkolas. Seal kavandatakse e-metanooli tootmist biomassi kasutava koostootmisjaama tekitatavast süsihappegaasist (mitte vahetult biomassist!). Tegemist on protsessi ja tehnoloogiga, mis on Pärnusse kavandatavast kardinaalselt erinev.

- 4) KSH programmis olev väide: *“Tehase rajamine annab olulise tõuke kohalikule majandusele, pakkudes rohelist soojust, elektrit ja kütuseid, andes tellimusi rajatavale Rail Baltica kaubajaamale. Vesinikku hakatakse kasutama lähteainena roheline metanooli tootmisel ning müüma kohalikule Eesti turule.”* on põhjendamata. Kriitiline küsimus on, kes üldse oleks tehase toodangu ostja. Taani tuuleenergiafirma Ørsted peatas sel sügisel Rootsi kavandatud, Pärnusse plaanitavast kümme korda väiksema metanoolitehase ehitamise rohemetanooli vähese nõudluse ja e-kütuste turu oodatust aeglasema arengu tõttu Euroopas.
- 5) Arendus planeerib kasutada meretuuleparkide rohelist energiat, mille rajamine aina lükkub kaugemasse tulevikku. Kindlasti ei ole meretuuleparke veel olemas sel ajal, kui vabrikut plaanitakse ehitada ja tööle panna. Enam kui küsitav on rajada energiat raiskav tööstus põhjendusega, et “tuleb meretuulepark ja siis on energia tarbijat vaja”. Pealegi pole veel kindel, kas meretuulepark Eestisse tuleb.
- 6) Miljonist tihumeetrist puidust metanooli tootmine kiirendab paratamatult metsade kahjustamist. Metsaraie on riigis alates 2000. aastate algusest üha kiirenenud ning toimub 95% ulatuses lageraiena. Internetiplatvormi Global Forest Watch andmetel vähenes vahemikus 2016–2020 Eesti metsasus 36 000–46 000 hektari võrra aastas. 2023. aastal kaotas Eesti veel 31 000 hektari ulatuses metsa. (Andmed põhinevad platvormi kasutataval määratlusel, mille kohaselt võetakse arvesse puid, mis on 5 m kõrgused või kõrgemad.) 2019. aastal avaldatud uuringu kohaselt vähenes perioodil 1983–2018 näiteks metsalindude arvukus 50 000 pesitseva paari võrra aastas..
- 7) Üks miljon tihumeetrit raiemahtu aastas tähendab vähemalt 1,1–1,2 miljonit tonni süsinikuheidet LULUCFi (maakasutust, maakasutuse muutust ja metsandust käsitlev Euroopa Liidu määrus) arvestuses. Kuivõrd Eesti puidutööstus tarvitab aastas ligikaudu 14,5 miljonit tihumeetrit puitu², millest umbes 4-5 miljonit tihumeetrit on olnud import suures osas Venemaalt ja Valgevenest, mis on nüüdseks lõppenud, vajab lisanduv puitu tarvitav tööstus samas toormemahus teiste tööstuste sulgemist või lisanduvat raiemahtu. Arvestades, et rohemetanoolitehasel puuduks positiivne mõju kasvuhoonegaaside arvestuses nt puittoodetesse sidumise vms moel, sest tehase toodangut ei kasutataks Eestis peaaegu üldse, tähendaks lisanduv raiemaht LULUCF eesmärkide ületamist lisanduva raiemahu jagu. Sellega kaasneva LULUCFi “trahvi” (heitmeühikute ostmiseks) maksmiseks on vaja otsest maksutulust, mis 2021. aastal oli 456 miljonit eurot metsa- ja

² <https://keskkonnaportaali.ee/sites/default/files/Teemad/Mets/Puidubilanss%202022.pdf>

puidutööstuse andmetel³. See tähendab, et puidutoorme miljoni tihumeetri kohta tekib umbes 30 miljonit eurot otsest maksutulu. On üsna kindel, et sellise rahaga miljoni tihumeetri lisanduva raiemahu tõttu vajalikku 1,1-1,2 miljonit ühikut LULUCF heitmeühikut osta ei saa.

Valitud on vale planeeringuliik, teeme ettepaneku sobivat liiki planeeringu algatamiseks:

Metanoolitehase rajamise projekt kuulub olulise ruumilise mõjuga ehitiste (ORME) kategooriasse. Skepast&Puhkim OÜ on Power2X metanoolitehase asukohavaliku alternatiivide võrdlusaruandes (*mis on küll meie hinnangul ebapiisav*) kinnitanud, et eeldatavalt on tegemist A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõttega ning metanoolitehas on olulise ruumilise mõjuga ehitis. A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtte võib potentsiaalselt põhjustada ulatuslikku kahju keskkonnale ja varale. ORME ja A-kategooria suurõnnetuse ohuga ehitis nõuab kas riigi või kohaliku omavalitsuse eriplaneeringut, lähtuvalt planeerimisseadusest, et tagada põhjalikum riskianalüüs ning laiem avalikkuse kaasamine. Praegu algatatud detailplaneeringuga selliste parameetritega ehitist kavandada ei ole võimalik, kuivõrd üldplaneeringus puudub läbi kaalutud ning kehtestatud asukohalahendus.

ORME ja A-kategooria suurõnnetuse ohuga ehitise kavandamine nõuab ka erinevate asukohtade avalikku kaalumist, mida praegu tehtud ei ole ning detaiplaneeringu raames pole seda ka võimalik läbi viia. Planeerimisseadus sätestab asukoha eelvalikule eraldi kaasamise ja koostöö nõuded nii riigi eriplaneeringu kui kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu puhul.

Praegusel juhul planeeringuliigina kasutatud detailplaneering ei vasta ei A-kategooria ohu menetluse nõuetele ega ORME standarditele. Kogu lähenemine eirab seaduse nõudeid ning jätab mulje kiirustatud tegevusest.

Oleme päringu vastusena küll saanud Pärnu linnalt asukohaalternatiivide võrdluse, kuid sellele puudub viide nii planeeringu kui KSH dokumentides ning see on koostatud ebapädevalt. Jääb ebaselgeks, millise menetluse raames alternatiive kaalutakse; erinevate Eesti linnade lisamine asukohaalternatiivide võrdlusesse, nagu antud juhul on tehtud, väljub aga kohaliku omavalitsuse planeeringu raamidest ning eeldaks hoopis riigi tasandi planeeringu algatamist. Asukohavõrdlusest ei selgu ka Pärnu linna lõikes toodud asukohtade puhul, kuidas lõpptulemus saadi, puudu on hindepunktid võrdlustabelis, pole selge, mille järgi on märgitud välistavad ja soodsad asjaolud. Puudu on ka selgitus, mille järgi võimalikud alternatiivid on valitud – nii võivad võrdlusesse ollagi valitud alad, mis juba ette olid teada, et ei sobi hästi.

Asukohaalternatiivide avalikku kaalumist võimaldava planeeringuliigi valimise kasuks räägib ka tehase kavandamine kaitseväärtuslikule, vääriselupaiku sisaldavate metsadega kaetud alale. Looduskeskkonna kaitsmine on oluline avalik huvi ja kui KOV kaalub kaitseväärtusega metsa muutmist tootmiskaaks, on avaliku huvi seisukohast põhjendatud ka alternatiivsete asukohtade kaalumist ning objektiivne põhjendamine, millistel kaalutlustel on vajalik looduskaitseväärtused hävitada ja miks ei ole võimalik tehasele leida muud asukohta. Alale, millele detailplaneering on algatatud, asuvad vääriselupaigad, mida riigile kuuluval maal tuleb säilitada, mis aga tehase rajamise korral häviksid.

Ettepanekud algatatud detailplaneeringu lähteseisukohtade ning KSH programmi täiendamiseks:

- 1) Käsitleda KSH programmis puidressursi kättesaadavust ning kaaluda KSH raames alternatiivsete stsenaariumitena erineva mahuga tootmise rajamise võimalusi ning nende mõju keskkonnale (elurikkusele ja ökosüsteemide seisundile), sh läbi võimalike lisanduvate raiete. Hinnangu andmiseks tuleb mh koostada puidubilansi analüüs, selgitamaks, kust vajaminev puit on planeeritud saada ja selle puidu varumisega seotud kumulatiivne keskkonnamõju sh kliimamõju. KSH peab andma vastuse üleraie jätkumise mõjudele kogu Eesti kontekstis, arvestades kavandatavat tehase toormevajaduse mahtu. Praegusel raiemahul on väga suur keskkonnamõju, mida tuleb kavandatava tehase üldise keskkonna mõju hindamise juures kindlasti arvestada, kuivõrd sellise suuremahulise tehase rajamine lisab veelgi raiesurvet ning töötab vastu raiemahtude langetamise vajadusele. Samuti on oluline hinnata erinevate stsenaariumite rakendumise tõenäosust kasvava puidunõudluse, hinnakonkurentsi jm väliste asjaolude tingimustes. Eesti riiklike eesmärkide kohaselt soovitakse praegune puidu eksport asendada kohapealse väärindamisega, kuid samale ressursile konkureerivad erinevad arendused, mille kogumaht ületab oluliselt puidu ekspordi mahud – koos VKG tselluloositehasega suureneb puidu nõudlus üle 3,2 mln tihumeetri aastas. Samuti on siiani ebaselge, milliste hoobadega ekspordiks minevat puitu kohalikule turule suunama hakatakse - Põhjamaade puidukontsernid, mis Eestiski metsa üles töötavad ja siit välja veavad, on endil olemas puidukeemia tehased, mis toorainet jätkuvalt vajavad.
- 2) Raadamise ja kliimamõjude uuringu lähteülesannet tuleb täiendada, sest praegusel kujul on arusaamatu, milliseid mõjusid täpselt on plaanis hinnata. Hinnata tuleb nii arenduse ala raadamisega kaasnevat kliima- ning keskkonnamõju kui ka tehase rajamise ning käitamisega seotud kliimamõju kogu selle ulatuses sh toormega seotud kumulatiivset kliimamõju.
- 3) Koostatav detailplaneering sisaldab üldplaneeringu muutmise ettepanekut: ala maakasutuse juhtfunktsiooniks kavandatakse tootmise maa-ala (T), kuigi maakonna- ja üldplaneeringu kohaselt on tegemist maakondliku tähtsusega puhkemetsaga. PlanS § 142 lg 1 kohaselt võib detailplaneering põhjendatud vajaduse korral sisaldada kehtestatud üldplaneeringu põhilahenduste muutmise ettepanekut. Nimetatud paragrahvi lõikest 2 tulenevalt kohaldatakse üldplaneeringu põhilahenduse muutmise ettepanekut sisaldava detailplaneeringu koostamisele üldplaneeringu koostamisele ettenähtud menetlust. Koostööle ja kaasamisele kohaldatakse detailplaneeringu koostamisele ettenähtud nõudeid. Samas järgmises lõigus viidatakse ÜP koostamise paragrahvidele, mille järgi on EKO kaasamine seaduses ette nähtud (tegelikult ka DP puhul, millele koostatakse KSH), aga EKOLE otse DP materjale tulnud ei ole ja ka detailplaneeringu ja KSH koostamise protsessi kaasatavate isikute ja asutuste tabelis pole ei EKOLEt ega üldse ühtki keskkonnaorganisatsiooni. On küll kategooria "Laiem avalikkus", millele pole erinevalt teistest kategooriatest lisatud kaasamise põhjendust. Planeeringu kooskõla üldplaneeringuga (PlanS § 142): Detailplaneering peab olema kooskõlas kehtiva üldplaneeringuga. Kui detailplaneeringuga muudetakse üldplaneeringut, tuleb seda põhjendada ja järgida seaduses sätestatud menetlust. Dokumentidest ei selgu, kuidas on põhjendatud üldplaneeringu muutmise ning kas on järgitud vastavat menetlust, mis

võib viidata seaduserikkumisele. Teeme ettepaneku lisada puuduv põhjendus ning järgida vastavaid menetlusnõudeid, sh korrata etappe, mis on läbi viidud vigaselt.

Praegu detailplaneeringuga kavandatav maakasutus erineb maakonna- ja üldplaneeringu suunast radikaalselt, mis tekitab küsimuse askohavaliku läbimõtlematusest. Pärnu ümber on puhkemetsi järjest vähem, viimastele säilinud vähestele tükkidele, mis inimestelegi olulised, kogunevad ka loodusväärtused. Regionaal- ja põllumajandusministeerium on oma kirjas Pärnu linnavalitsusele (10.06.2024) rõhutanud: “Maakonnaplaneeringu kohaselt on rohevõrgustikku tööstusobjektide kavandamine võimalik üksnes möödapääsmatul juhul ja asukohta hoolikalt kaaludes.”

- 4) Kindlasti peab hindama koosmõjusid naabruses asuvate arendustega, eriti Rail Balticuga ning andma hinnangu, kuidas on tagatud rohevõrgustiku erinevate osade sidusus. Eriti oluline on see loomastiku vaates - tegu on ainsa rohekoridoriga, mis ühendab piirkonna metsamaastikke, sh piirkonna kaitsealasid ümbritseva loodusmaastikuga. Ühele küljele juba on planeeritud RB kaubajaam, teisele RB trass ise, kolmandas küljes on juba tööstus. Rääma rabamassiivi ühendus Tammiste metsadega on ainuke riba, mis on alles ja nüüdse planeeringuga saaks rohekoridor ära lõigatud. Teema on olnud aktiivselt arutlusel ka RB kaubajaama mõjude hindamisel ja tollal rõhutati, et koridor säilib. Imetajate seisukohast on oluline hinnata, kuidas on tagatud nende rohevõrgustiku erinevate osiste ja kaitsealade sidusus. Piirkonda on planeeritud niivõrd palju erinevaid arendusi, aga nende koosmõju nii Pärnu linna puhkealadele kui ka rohevõrgustikule ja ka piirkonna looduse üldisele seisundile on hindamata, mistõttu tuleb see hinnang kindlasti anda.
- 5) KSH programmi on vaja lisada, et hinnataks mõjusid Natura aladele, sest tehase reovesi jõuab kas jõkke või merre, mis on Natura alad (Pärnu jõe loodusala, Rannaniidu loodusala ja Pärnu lahe linnuala on mõjusse jäävad Natura alad). Reostuskoormus jõuab Natura aladeni, mistõttu peab seda mõju hindama. Näiteks on selgusetu, millisele tasemele vesi suudetakse ära puhastada. Andmete puudumisel tuleb reostuskoormuse hindamisel kasutada maksimaalseid parameetreid, ainete kontsentratsioone, veevajadust, reovee kogust jne
- 6) Planeeringualal tuleb läbi viia seente inventeerimine - praeguseks on mitmed haruldased ohustatud liigid seal tuvastatud.
- 7) Planeeringus ja mõjuhindamises on vaja tähelepanu pöörata tehase veevajaduse täitmisele ning sellega kaasnevatele mõjudele. KSH materjalis on märgitud, et tehas kasutaks 80 tonni vett tunnis, seega 1920 kuupmeetrit ööpäevas. Pärnu linna veetarve on praegu ca 7000 kuupmeetrit ööpäevas, mis tähendab, et tehas suurendaks linna veekasutust üle veerandi. Oluline on hinnata, kas Pärnu veehaare (vesi tuleb põhjaveekogumist) suudaks nii linna kui vabriku ära toita, just suvisel suurema veetarbega perioodil ja pikas perspektiivis.
- 8) Planeeringus tuleb lahendada metanooli ladustamise küsimus.
- 9) [Raport](#) toob esile, et sarnased biometanooli tootmise projektid on varem kogenud tehnilisi raskusi ja ebaõnnestumisi. KSH programmis tuleks seetõttu põhjalikult hinnata kavandatava tehnoloogia töökindlust ja teostatavust, tuginedes varasematele kogemustele, sarnastele projektidele.
- 10) KSH programm toob seosed strateegiliste arengudokumentidega nagu: “Kliimapolitiika põhialused aastani 2050”, “Eesti energiamajanduse arengukava”, “Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030”, “Kliimamuutustega kohanemise arengukava 2030”, “Pärnu maakonnaplaneering 2030”, “Pärnu linna asustusüksuse üldplaneering 2025+” ja “Pärnu linna

asustusüksuse üldplaneering 2035+”. Need seosed on üldsõnalised ja põhjendamata. Hiljuti vastuvõetud Euroopa Liidu looduse taastamise määruse järgi ei tohi riik heas seisus kooslusi kahjustada, kuid Pärnus kavatakse seda just teha. Teeme ettepaneku muuta arengudokumentide käsitus sisukaks ja lisada puuduvad põhjendused, samuti lisada looduse taastamise määruse käsitus.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Farištamo Eller

Päästame Eesti Metsad MTÜ juhatuse liige

Päästame Eesti Metsad MTÜ

Eestimaa Looduse Fond

Eesti Roheline Liikumine

Eesti Ornitoloogia Ühing

Balti Keskkonnafoorum

Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering

Pärandkoosluste Kaitse Ühing